

цінності, може дозволити рівноправні можливості для всіх типів економічних суб'єктів. Адаптивні економічні організації можуть розвиватися за умови забезпечення відповідного інституційного середовища, яке не деформує їхньої природи й сутності. Тільки за таких умов адаптивні організації можуть посісти достойне місце в ефективній господарській системі України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колот А. Соціальна відповідальність людини як чинник стійкої соціальної динаміки: теоретичні засади / А. Колот // Україна: аспекти праці. – 2011. – № 3. – С. 3–9.
2. Латфуллин Г. Р. Теория организации : учеб. для вузов / Латфуллин Г. Р., Радченко А. В. – С.Пб. : Питер, 2003. – 400 с.
3. Лафта Дж. К. Теория организации : учеб. пособие / Лафта Дж. К. – М. : ТК Велби : Проспект, 2006. – 416 с.
4. Мильнер Б. З. Теория организации : учебник / Мильнер Б. З. – 5-е изд., перераб. и допов. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 720 с.
5. Нестеренко А. Н. Экономика и институциональная теория / отв. ред. акад. Л. И. Абалкин. – М. : Эдиториал УРСС, 2002. – 416 с.
6. Степаненко С. В. Институциональный анализ экономических систем (проблеми методології) : монографія / Степаненко С. В. – К. : КНЕУ, 2008. – 312 с.

УДК 339.982:339.542

ВПЛИВ АМЕРИКАНСЬКО-АРАБСЬКОГО КОНФЛІКТУ НА ЦІНУ НАФТИ І ПРИРОДНОГО ГАЗУ ДЛЯ УКРАЇНИ

**О. А. Пробоїв, кандидат економічних наук;
Х. В. Духович**

Актуальність теми дослідження визначається наявністю низки проблем у світовому господарстві, пов'язаних із видобутком, транспортуванням і переробкою нафти й природного газу, що зумовлено не лише поступовим вичерпанням зазначених ресурсів при щорічному збільшенні обсягів споживань, але й спричинюється ще й тим, що нафтогазовий чинник став одним із найважливіших засобів реалізації національних інтересів, способом економічного та політичного тиску, предметом жорсткої боротьби на міжнародній арені.

Теоретичні та практичні аспекти проблем ціноутворення на світових енергетичних ринках досліджували міжнародні організації, провідні вітчизняні й зарубіжні вчені: Дж. Д. Гамільтон, А. І. Шевцов, М. Г. Земляний, В. В. Вербинський, Т. В. Рязова, Є. А. Кравченко, З. О. Луцишин, Л. З. Слав'янська, А. П. Мельник, ін. Незважаючи на значну

кількість праць у цьому напрямі, недостатньо вивченими залишаються питання енергетичної безпеки держав і впливу політичної нестабільності мусульманських країн-експортерів нафти на ціну кошика нафтопродуктів для України.

Мета і цілі дослідження полягають у встановленні впливу американсько-арабського конфлікту на зміну ціни на нафту і природний газ для України.

Енергетична безпека в сучасному світі є однією з головних складових економічного розвитку країни. Основними енергетичними ресурсами залишаються такі вичерпні корисні копалини як нафта та природний газ. Для нашої держави нафтогазові питання становлять особливий інтерес. Україна є не лише пасивним споживачем енергоресурсів, але й однією з найважливіших країн-експортерів природних ресурсів до європейських держав. Проте

енергетична безпека багатьох країн світу, й України зокрема, дещо похитнулася через політичну нестабільність в арабських країнах.

Через політичну нестабільність і військовий конфлікт у Сирії зростає кількість біженців, загальна чисельність яких уже досягла 5051 чол., котрі шукають притулку в Туреччині. В міру того, як сирійці залишають свою країну, сильніше починає проявлятися картина хаосу, в якому наразі опинилася держава. За повідомленням сирійських правозахисників, чимало спостерігачів Ліги арабських держав виїжджають із Сирії на знак протесту проти розправи над учасниками антиурядових протестів, які тривають 10 місяців поспіль [1]. Наприкінці лютого цього року син лівійського лідера Сейф Аль-Іслам Кадафі попередив світову громадськість, що розгортання громадянської війни в його країні може призвести до повної зупинки видобутку нафти. Тоді ситуація на світових товарних ринках стала несприятливою. Ціни за барель нафти марки «Brent» на площадках Chicago mercantile exchange за день зросли на 2,5 % і наблизилися до позначки 100 дол. [10].

Також воєнні дії спостерігаються в Іраці. Від вибухів в Іраці загинуло щонайменше 28 шіїтських паломників. Президент Б. Обама повідомив [3], що наприкінці року всі американські війська залишать Ірак.

Напруженою є ситуація в Ірані. Глави МЗС 27 країн Євросоюзу 23 січня 2012 р. схвалили введення ембарго на поставку нафти з Ірану, звинувачуючи Тегеран у небажанні виконувати міжнародні вимоги та прояснити низку питань з національної ядерної програми, в тому числі щодо її військової складової. Ізраїль і західні країни підозрюють Іран у тому, що він намагається виготовити ядерну зброю під прикриттям цивільної ядерної програми. Проте Іран заперечує це звинувачення. В нового пакеті санкцій передбачено, що до 1 липня 2012 р. усі члени Євросоюзу, які закупають нафту у Тегерані, повинні будуть повністю згорнути імпорту з цієї країни [4].

Тегеран, у свою чергу, може перекрити потік нафти з Перської затоки через Ормузьку протоку (найвужче місце Перської затоки). У 2009 р., за даними американського Управління

з енергетичної інформації, через Ормузьку протоку транспортували близько третини всієї експортованої нафти. Якщо її перекриють, на світових ринках розпочнеться дефіцит нафти і, відповідно, зростання цін [5].

Однак, не всі країни дотримуються такої політики, зокрема Туреччина не буде запроваджувати санкції проти Ірану, про що заявив міністр МЗС Туреччини Ахмет Давутоглу, при цьому акцентувавши, що Туреччина продовжить співпрацю з Іраном в енергетичній сфері [6].

Провідний експортер нафти Саудівська Аравія та інші країни ОПЕК готові замінити іранську нафту в разі, якщо подальші санкції зупинять її експорт до Європи. Перший віцепрезидент Ірану ще раз попередив про те, що транспортування нафти через Ормузьку протоку буде зупинено у разі застосування санкцій на експорт нафти. Делегати ОПЕК зазначили, що погроза Тегерану зашкодить як країні, так і провідним регіональним виробникам, що також використовують цей важливий канал експорту нафти у світі. Однак Саудівська Аравія може експортувати частину своєї нафти через Червоне море.

Якщо все ж санкції проти Ірану будуть застосовані, ціна нафти в Європі зросте, оскільки Саудівська Аравія та інші країни ОПЕК почнуть продавати її у більших обсягах, щоб заповнити нестачу цього ресурсу на глобальних енергетичних ринках і будуть прагнути при цьому отримати більший прибуток за рахунок вищої ціни [9].

За прогнозами декількох інвестиційних банків, ціни на еталонну нафту на торгах у Нью-Йорку становитимуть у 2012 р. у середньому 110 доларів за барель, а ціни на нафту марки Brent, які, за словами аналітиків, впливають на те, скільки за неї платять більша частина світу, становитиме в середньому 115 дол. за барель. Якщо нафта почне рухатися до позначки 130 дол. за барель або навіть вище, тоді дійсно можна буде говорити про перспективу занурення США у рецесію поряд з Європою, і вся світова економіка зіткнеться з економічним спадом.

Водночас, існує невизначеність у прогнозах: деякі аналітики очікують, що ціни опус-

тяться набагато нижче попередньої позначки на тлі зростання виробництва у Лівії та в Північній Америці, і навіть можуть різко впасти в разі краху європейської економіки [8].

Світові тенденції на енергетичних ринках свідчать про розгортання першого сценарію подій: ціни на паливе в розвинених країнах вже почали зростати. Так, у США галон бензину подорожчав на 10 % за тиждень. На заправках знову з'явилися черги. Аналітик Mirae Asset Securities Вільям Блетчер заявив, що стрімке подорожчання нафти на 20–30 доларів може призвести до нової хвилі рецесії. На його думку, економічне зростання в США поки що дуже слабке, тому зростання цін на ресурси негативно впливає на їхню економіку. Відтак, революція в арабському світі може мати глобальні наслідки.

Окрім Лівії, революція починається в Бахреїні. Це маленька країна, і її вплив на світову економіку незначний. Проте більшість населення східних районів Саудівської Ара-

вії етнічно пов'язана з бахреїнцями. Відтак, експерти бояться, що заворушення почнуться в Ер-Ріяді чи на сході країни, де добувають багато нафти. А це вже буде велика проблема для світової економіки, адже Саудівська Аравія дає більше чверті світового видобутку нафти. Саме тоді ціни можуть сягнути позначки вище 150 дол. Уся Північна Африка та Близький Схід добувають 36 % нафти світу. Замінити ці потужності на сучасному етапі неможливо. На початку 2011 року лідери Нігерії говорили, що готові збільшити видобуток, однак вони знову загрузили у війні з повстанцями. Як наслідок, країна зменшила свої поставки сировини на світові ринки на 4 %.

Упродовж 2010–2011 рр. боргові проблеми Європи стали найбільшою проблемою світової економіки. У 2012 р. на це місце претендують проблеми на Близькому Сході та неконтрольоване зростання цін на нафту [14]. На рис. 1 зображено дані світової біржі «Forex» про світові ціни на нафту.

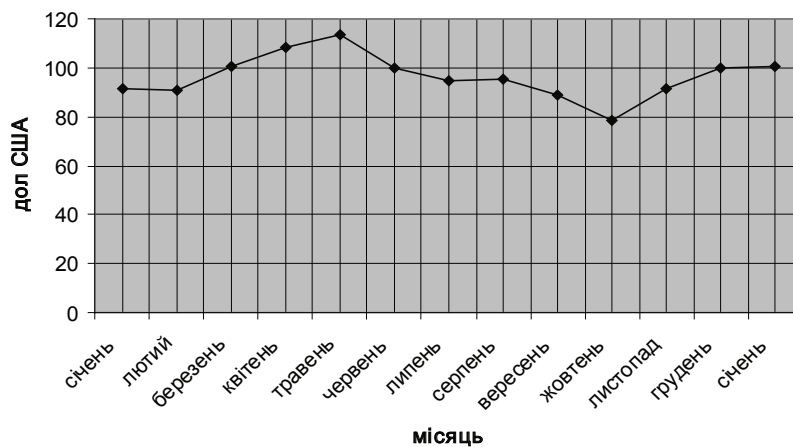

Рис. 1. Ціни на нафту за даними біржі «Forex», USD (січень 2011 – січень 2012 р.) [17]

Згідно з даним графіком, ціна за період конфліктів в арабському світі на сиру нафту зросла до 100,28 дол. США за барель. Однак, це ще не позначилось на ціні альтернативного природного джерела – природного газу, видобутки якого в світі не змінились. Світові ціни на природний газ зображено на рис. 2.

Однак на рівень світових цін на нафту і природний газ суттєво впливає обсяг споживання цих ресурсів і, відповідно, обсяг видобутку й експорту. Якщо зменшиться обсяг видобутку

нафти в світі і скоротиться обсяг світового експорту цього стратегічного ресурсу, це може негативно вплинути у майбутньому на обсяги постачань і споживання природного газу й на рівень цін.

Водночас нестабільність у світі з нафтовими ресурсами впливає на ціну нафти в Україні, а через нафту і на природний газ. Головним експортером природного газу для України є Росія.

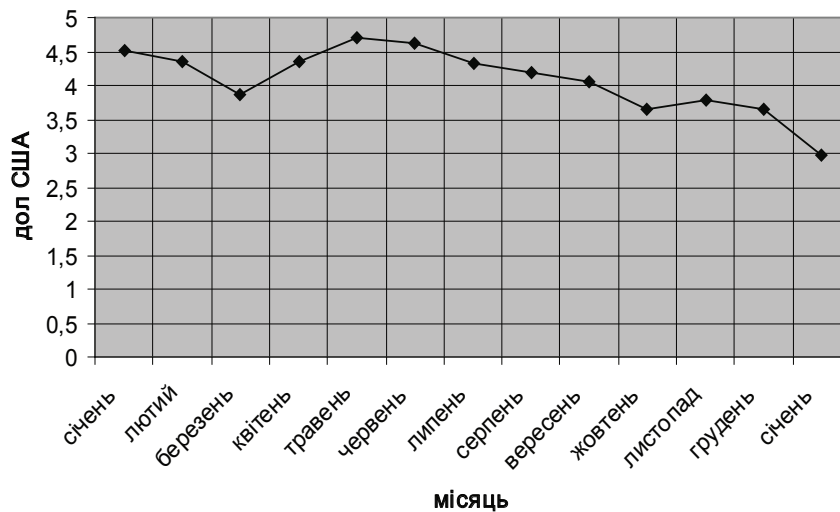

Рис. 2. Світові ціни на природний газ за даними біржі «Fogex», USD (січень 2011 – січень 2012 р.) [16]

Секретар Радбезу Раїса Богатирьова попереджає, що в результаті конфлікту навколо Ормузької протоки ціна на газ для України може сягнути 700 дол. Відомо, що ціна на газ для України у контракті прив'язана до ціни на нафту, яка визначається кон'юнктурою світового нафтового ринку. На перший погляд, напруженість навколо Ормузької протоки не зачіпає Україну. А якщо поглянути глибше, то неважко зрозуміти, що в разі розгортання військового сценарію протягом найближчих місяців, світ очікуватиме стрибок нафтових цін, який призведе до росту ціни кошика нафтопродуктів. Якщо навіть ціна нафти не досягне 200–250 дол. США за барель, як це прогнозують деякі зарубіжні аналітики, а вийде на максимум 2008 р. – близько 150 дол. США, то ми отримаємо ціну на газ під 700 дол. США за 1000 кубометрів [13].

Потреба України в нафті та продуктах її переробки сьогодні становить 22 млн т. Власний видобуток задовольняє потребу національної економіки лише на 20 %. Решту сировини імпортують з Росії та Казахстану. Серед можливих варіантів побудови транспортних коридорів для диверсифікованого постачання газу в Україну з Ірану можна розглядати такі:

1. Іран – Азербайджан – Грузія – Чорне море – Україна.

2. Іран – Вірменія – Грузія – Чорне море – Україна.

3. Іран – Туреччина – Чорне море – Україна.

4. Іран – Туреччина – Болгарія – Румунія – Україна [12].

На сьогодні ціна на російський газ для України становить 546 дол. за тис. кубометрів [15]. Якщо ж Кремль встановлюватиме високі ціни на газ для України, то Київ має право встановити таку ставку за транзит російського газу до Європи, яка забезпечить відчутну компенсацію українських втрат. На що новий уряд України недвозначно Кремлю натякнув. Причому, Росії нічим заперечити Україні на це. Зупинити прокачування газу на Європу неможливо фізично, не кажучи вже про багатомільярдні збитки для Москви у такому випадку.

Коли у липні 2008 р. світові ціни на нафту сягнули рекордної позначки – 148 дол. за барель, тоді лише кілька експертів передбачали, чим може закінчитися таке фантастичне зростання цін на ресурсні товари. Однак ніхто не міг передбачити, що у вересні того ж року почне руйнуватись фінансова та банківська система провідних економік світу. Адже фондові показники впали до рекордно низького рівня, багато банків і фінансових організацій не могли забезпечити фінансову стабільність, що позначилось на економіках усіх країн світу і вимагало надзвичайних зусиль урядів для подолання наслідків, а потім призвело до Великої рецесії, від якої світ не може оговтатися й досі. Політична нестабільність в арабсько-мусульманському регіоні, яка невдало поєдна-

лась із загальносвітовою тенденцією подорожчання нафти, спричинює зростання цін на усі стратегічні ресурси. З іншого боку, ситуація у нафтовидобувній галузі не так уже й небезпечна – заблоковані лише свердловини у Лівії та частково в Єгипті. Ці об'єми нафти ОПЕК погодилася компенсувати за допомогою нарощування видобутку в Саудівській Аравії. Проте тенденція демократичних революцій продовжує поширюватися у нові країни. На думку дослідників Heritage Institute, якщо зупиниться видобуток в Аравії, яка забезпечує понад 20 % світового нафтовидобутку, ситуація стане загрозовою.

Ціна на природний газ для України у контракті прив'язана до ціни на нафту, яка визначається кон'юнктурою світового нафтового ринку, отже, у разі розгортання військового сценарію на Близькому Сході, світ очікуватиме стрибок нафтових цін, який призведе до росту ціни кошика нафтопродуктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конфликт в Сирии: число беженцев кастет [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.voanews.com/russian/news/Syria-Refugee-Camp-2011-06-13-123734619.html>. – Название с екрана.
2. Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.voanews.com/ukrainian/news/world/libya-2011-06-01-122946248.html>. – Название с екрана.
3. Президент Обама повідомляє про виведення американських військ з Іраку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.voanews.com/ukrainian/news/world/iraq-violence-2011-12-05-135031348.html>. – Название с екрана.
4. Верховний лідер Ірану Алі Хаменеї [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.voanews.com/ukrainian/news/world/iran-nuclear-2011-11-10-33609463.html>. – Назва з екрана.
5. В кінці січня ЄС оголосить про заборону імпорту іранської нафти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2012/01/5/311928/>. – Назва з екрана.
6. Туреччина не буде запроваджувати санкції проти Ірану [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2012/01/29/314365/>. – Назва з екрана.
7. Іран: ембарго ЄС на нафту призведе до стрибка цін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unian.net/rus/news/news-482696.html>. – Назва з екрана.
8. Ціни на нафту будуть вище 100 доларів за барель весь 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2011/12/30/311641/>. – Назва з екрана.
9. Нафта в Європі може подорожчати через Іран [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2011/12/28/311333/>. – Назва з екрана.
10. Арабські революції як провісник світової рецесії? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/publications/2011/02/24/273751/>. – Назва з екрана.
11. Україна в 2011 році збільшила залежність від Росії на 71 % [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2011/10/12/301586/>. – Назва з екрана.
12. Шевцов А. І. Диверсифікація постачання газу в Україну. Бажання та реалії [Електронний ресурс] / А. І. Шевцов, М. Г. Земляний, В. В. Вербинський, Т. В. Рязова. – Режим доступу : <http://www.db.niss.gov.ua>. – Назва з екрана.
13. Богатирьова Р. Ціна на газ для України може сягнути 700 доларів [Електронний ресурс] / Р. Богатирьова. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2012/02/3/315034/>. – Назва з екрана.
14. Арабські революції як провісник світової рецесії? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/publications/2011/02/24/273751/>. – Назва з екрана.
15. На сьогоднішній день ціна на російський газ для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://money-news.te.ua/tag/tsina-na-haz/>. – Назва з екрана.
16. Цeny на газ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.forexpros.ru/commodities/natural-gas-historical-data>. – Назва з екрана.
17. Цeny на сyрюю нефть [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.forexpros.ru/commodities/crude-oil-historical-data>. – Название с екрана.